

УДК 332.1

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ

Науковий керівник — Мороз О.В., д.е.н., професор,
директор ННІ аграрної економіки

Руда Л.П., аспірант

Вінницький національний аграрний університет

У статті визначено методичні підходи щодо трактування поняття «місцева економічна територія». Здійснено аналіз різних методичних підходів до поняття «регіон» та виявлено їх особливості в соціально-економічному розвитку регіону. Запропоновано методологію регіоналістичного підходу за авторським трактуванням. Обґрунтована її актуальність та значущість в сучасних умовах розвитку вітчизняного АПК.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток регіонів України характеризується підвищеним рівнем диференціації. Це має безпосередні негативні наслідки для економіки, тому, що будь-які зростання розбіжностей у розвитку загострює соціально-економічну ситуацію в країні. Водночас із зазначеним, у кризових умовах розвитку аграрного сектору України все більш актуальним стає проблема неефективного використання обмежених ресурсів і дотацій.

Аналіз останніх досліджень. В сучасній економічній літературі існує ряд підходів до визначення різноманітних територіальних (регіональних) систем, зокрема, де окреме місце традиційно вже займає поняття «регіон». Так, можна виділити праці Ю.Нестерчук, В.Месель-Веселяка, Д. Починкова, О. Бречко, І.Андрушків, Т. Безверхнюк. Проте більшість з авторів розглядають цю економічну категорію як адміністративно-територіальну одиницю, що

функціонує в рамках державного поділу. Лише деякі з науковців зосереджують свою увагу на невідповідності географічних кордонів щодо реальних економічних одиниць [1]. Проте більшістю дослідників ця проблема саме в аграрній сфері не розглядається, що зумовлює необхідність у подібних наукових пошуках.

Метою даного дослідження є визначення сутності поняття «місцева економічна територія» (MET), основних її соціально-економічних характеристик та обґрунтування методології регіоналістичного підходу.

Результати досліджень. У сучасній економічній літературі існує декілька підходів до визначення територіальних (регіональних) систем і, зокрема, до поняття «регіон». Як зазначалося, більшість з авторів розглядають цю економічну категорію як адміністративно-територіальну одиницю, що функціонує в рамках політичного державного поділу.

У регіонознавчій літературі найчастіше зустрічаються два підходи до розуміння даного поняття: регіон як частина території, яка відрізняється від інших територій за низкою ознак, що цікавить дослідника, та регіон як одиниця адміністративно-територіального поділу країни. Здебільшого вважається, наприклад [2], що регіон як адміністративно-територіальна одиниця повинен забезпечувати ефективність надання адміністративних послуг та повну доступність для населення всіх видів управлінських послуг своєї території.

З іншого боку, більшість вітчизняних фахівців у галузі державного управління, регіональної економіки, політичної та економічної географії розглядають [3-5] зазначене поняття як, насамперед однорідне, типологічне, соціально-економічне та еколого-географічне утворення, ігноруючи такий фактор як наявність (чи необхідність) автономної системи управління. При цьому всі дослідники підкреслюють присутність у регіоні просторової компоненти, яка у різних комбінаціях поєднується з іншими регіоноутворюючими ознаками.

Для підтвердження зазначеної власної позиції було проаналізовано інші міркування щодо сутності поняття регіон [6-16]. Так, поширеним є уявлення

про єдину національну економіку, яка функціонує в межах географічних кордонів, де здійснюється запровадження економічного механізму управління державою. Водночас, адміністративні кордони ніколи, мабуть, не співпадатимуть з економічними. Аналогічною мірою це стосується і структуризації економічних систем за адміністративним районуванням різного рівня, від обласного до районного.

Слід підкреслити, що представлений у статті авторський підхід ґрунтується на синтезі окремих елементів (ідей) мало відомих робіт ряду вчених. Так, у праці «Міста і багатство націй: принципи економічного життя» [17] було викладено тезу про роль центру ділової активності як основного продуктивного осередку, що визначає розвиток прилеглих територій. У праці [18] відзначається, що при визначенні кордонів регіональних економічних систем основним критерієм доцільно вважати напрямок та межі руху інформаційних, фінансових та промислових потоків, а не адміністративні межі Лампардом, Гозеліц, Томпсоном та ін. [19-20] запропоновано три основні економічні образи метрополісу (у нашому тлумаченні - МЕТ), де близькі відстані, обсяги та концентрація ресурсів забезпечують ефект масштабу та конкурентну перевагу за виробничими витратами, підприємництва та інновацій, а також контролю, центру прийняття рішень, інформації та комунікацій.

З огляду на вище зазначене, подальші дослідження вимагають розгляду особливостей регіоналістичного підходу. Тому наступним етапом буде розробка схеми регіоналістичного підходу за двох різних підходів (рис.1).

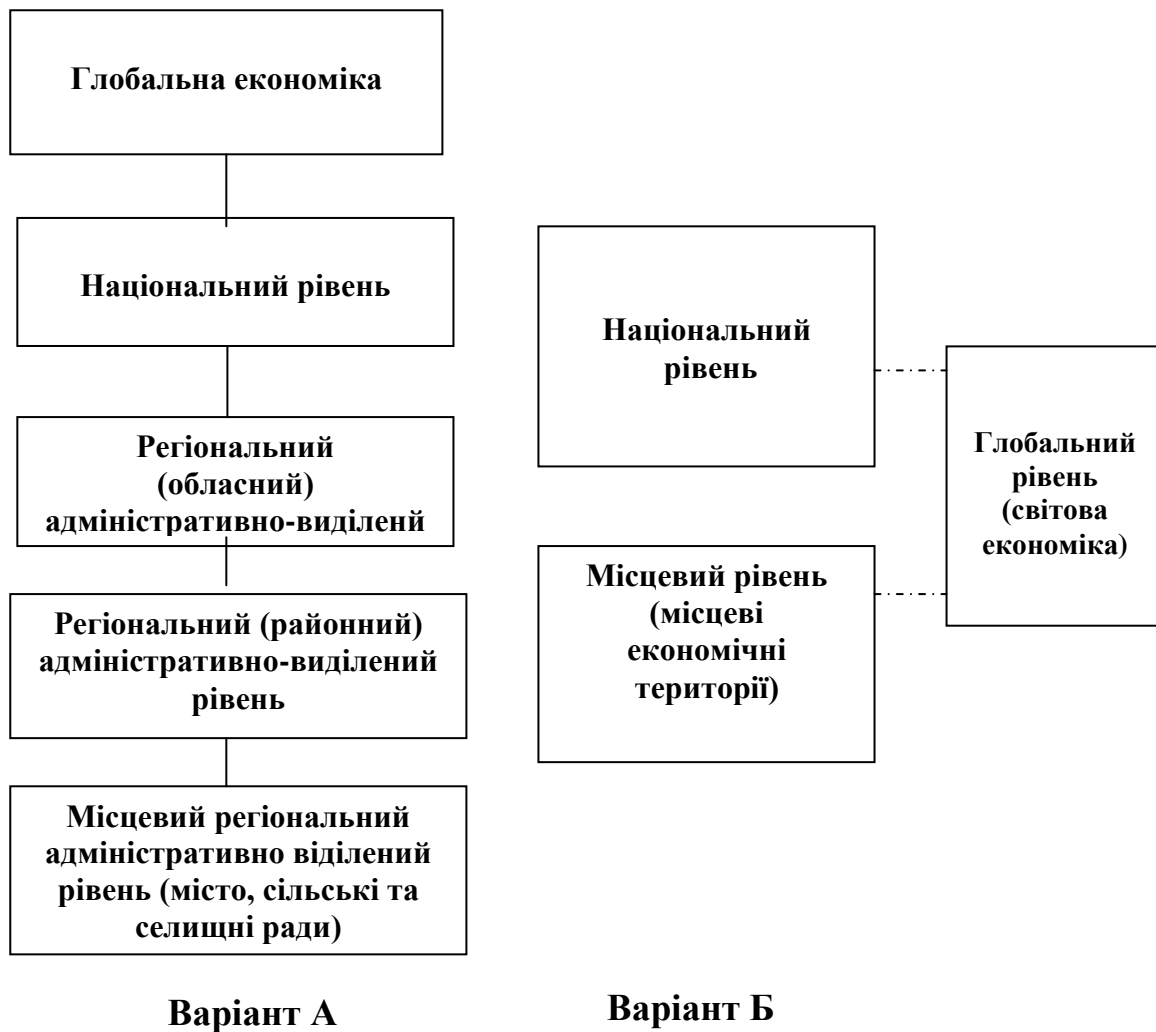

Рис. 1. Методологія регіоналістичного підходу (традиційні – А та авторський – Б)

Джерело: авторські дослідження

Звідси оптимальним для економічного аналізу і планування, на нашу думку є дворівнева економічна модель, що об'єднує місцеву та національну економіки; в свою чергу, обидва рівні корегуються тенденціями глобального економічного рівня. Головна роль у ній належить місцевим економічним системам, де економічна структура національного рівня побудована на визнанні як детермінантних факторів економічного розвитку станів МЕТ. Загалом, основним об'єктом дослідження та планування має стати МЕТ. Загальнонаціональна економіка тільки об'єднує ці регіональні економічні системи до спільного ринку. В свою чергу і стан, і ефективність МЕТ, а також

національної економіки обумовлені тенденціями впливу глобальної (світової) економіки. Однорідна економічна політика, що приділяє більше уваги середнім загальнонаціональним показникам, а не місцевим умовам, не є оптимальною для максимізації економічної ефективності, продуктивності та зростання. Радше навпаки – ефективність загальнонаціональної та місцевої економічної політики частково залежить від здатності правильно оцінити структуру й динаміку окремої МЕТ та їх сукупності.

Опис вищезазначеного може бути представленим у вигляді схеми на рис. 2.

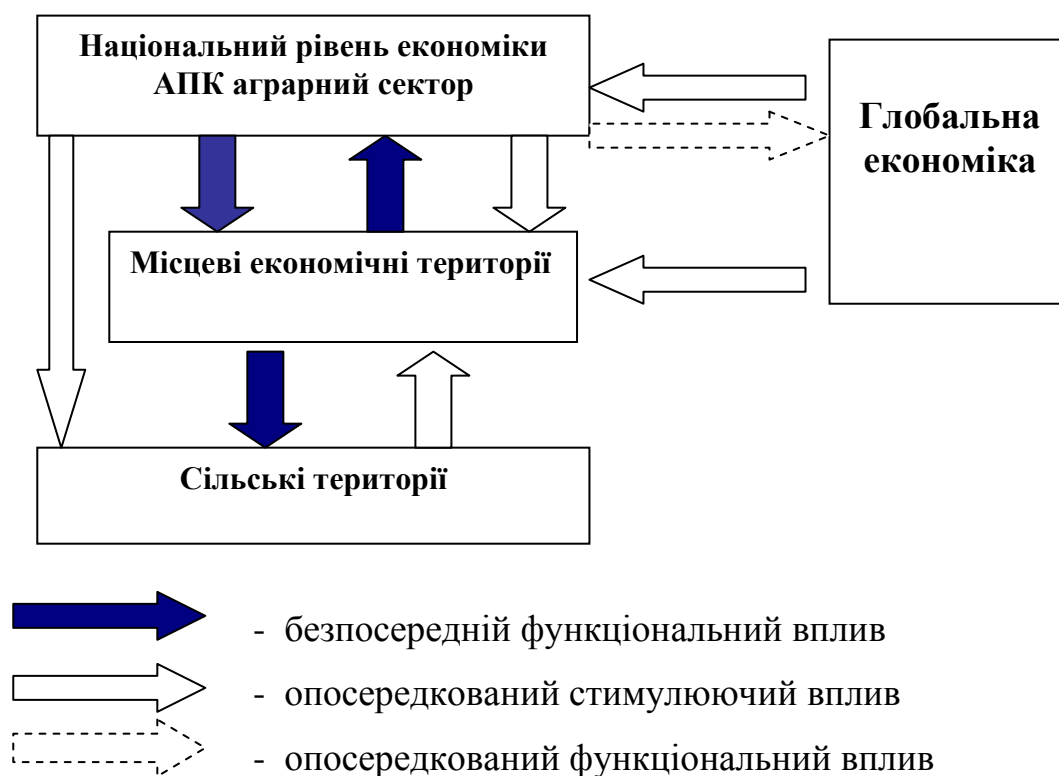

Рис. 2 Методологія побудови політики регіонального розвитку аграрного сектору (авторська інтерпретація)

Джерело: авторські дослідження

Як вже було показано вище, загальнонаціональний підхід завдає вагомої шкоди функціонуванню місцевих (регіональних) систем через формування спотвореної інформаційної бази на основі узагальнених показників, не враховуючи особливості відповідних регіонів та приймаючи рішення, що завдають невиправданої шкоди їх функціонуванню. Звідси інформаційний

фактор як основа системи прийняття управлінських рішень набуває першочергового значення.

Іншою принциповою відмінністю є те, що авторський варіант виключає традиційний адміністративний регіональний рівень (починаючи із районного рівня) із структури управління економічною системою, побудованою на сукупності МЕТ. Водночас економічна політика повинна орієнтуватися, насамперед і лише, на МЕТ, оминаючи районні та обласні адміністративні рівні, як такі, що спотворюють економічну політику завдяки асиметричності інформації про дійсний економічний стан на територіях.

Водночас адміністративні аспекти регіональної диференціації зберігаються і у авторському варіанті тлумачення ролі МЕТ у тому контексті, що такі території (МЕТ) формуються, ідентифікуються і оцінюються з прив'язкою до конкретної сільської громади, де сільські ради і ототожнюються з адміністративним каркасом МЕТ. Звідси на території однієї сільської громади не може бути більш ніж однієї МЕТ; з іншого боку, у тому разі, коли декілька компактно розташованих сільських громад характеризуються схожими соціально-економічними індикативними характеристиками, то всі ці території у своїй множині складають одну МЕТ.

З іншого боку вважаємо, що запропонований варіант економічної політики повинен безпосередньо будуватися на вісі інтересів «МЕТ - національний рівень - глобальний рівень (світова економіка)». Принципово новим є те, що управління розвитком МЕТ із самого початку орієнтоване на вимоги обмеження та врахування проблем економіки глобального рівня, чого ніколи досі не здійснювалося. При цьому національний рівень управління економікою є по суті «перехідним містком» між інтересами МЕТ та глобальної економіки, здійснюючи традиційні макроекономічні функції з метою оптимізації економічних відносин у ланцюгу «МЕТ - глобальна економіка». Цьому підпорядкована податкова, грошово-фінансова, інвестиційна політика і т.д.

Модель регіонального управління аграрним сектором, що запропонована нами, представляє собою новий підхід формування та функціонування

економічної політики і у сфері державного управління. Керівники регіонального рівня повинні підтримувати і різними способами стимулювати співробітництво між місцевими органами управління для створення ефективної економічної політики.

Отже, виходячи з вище зазначеного, основу більш адекватного щодо реалій та, звідси, більш ефективного регіонального управління повинна складати МЕТ як первинний елемент, що формує АПК держави. Таким чином МЕТ є складною, багатогранною економічною одиницею, що має свій центр та організаційно-економічну структуру, а також, свої специфічні особливості, та визначається усією сукупністю відповідних характеристик і критеріїв самого різного змісту.

Узагальнюючи вище сказане, можна зробити висновок, що існує ряд характерних особливостей МЕТ:

- МЕТ являється основною економічною одиницею;
- МЕТ є цілісним регіональним утворенням;
- економічна структура держави включає сукупність МЕТ;
- рівень розвитку та продуктивність кожної МЕТ забезпечує набір певних регіональних конкурентних переваг;
- МЕТ являється відкритою економічною системою, що змінює свої властивості відповідно до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів;
- функціонування та поширення МЕТ стосуються всієї національної території;
- МЕТ - це системне територіальне утворення із центром ділової активності та відповідною йому прилеглою територією;
- існує високий ступінь економічної інтегрованості центру МЕТ та прилеглих територій;
- кожне окреме регіональне утворення характеризується відповідним рівнем техніко-економічних, соціальних, екологічних та показників, що характерні для даної МЕТ;

- джерелом інноваційної активності та інвестиційного забезпечення є центр МЕТ, а також основою зростання підприємницького потенціалу;

- саме розвиток МЕТ здатний забезпечити зростання соціально-економічного розвитку держави, тобто саме це є основним ресурсом зростання економіки.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зосереджуємо свою увагу на тому, що питання вірного трактування внутрішнього економічного поділу АПК є основною передумовою забезпечення ефективного господарювання в державі, що веде за собою не тільки підвищення рівня макроекономічного зростання розвитку, а й загальне підвищення рівня життя населення. Отже головним висновком із зазначеного є те, що будь-яка політика регулювання, управління розвитком галузі (в першу чергу аграрного сектору) чи національної економіки в цілому повинна будуватися на формуванні системи управління розвитком МЕТ.

Література

1. Барнз В., Ледебур Л. Нові регіональні економіки / Барнз В., Ледебур Л. Пер. з англ. Андрій Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 196с.
2. Безверхнюк Т. М. Поняття "регіон" та "регіоналізація" в контексті пріоритетних завдань державної регіональної політики / Безверхнюк Т. М. // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ. - О., 2006. - Вип. 2 (26). - С. 115-122.
3. Газуда М.В. Відродження сільського господарства регіону в контексті реалізації ідеї сталого розвитку / М. В. Газуда // Науковий вісник УжНУ. Серія „Економіка”. – Випуск № 17. Ужгород, 2005. – С. 44-51
4. Газуда М.В. Теоретичні засади формування ринку землі / М. В. Газуда // Науковий вісник Прикарпатського університету. Серія „Економіка”. – Випуск № 3. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 95-100
5. Долішній М. Макрорегіоналізація України як основа здійснення регіональної політики / Долішній М., Кравців В., Симоненко В. // Незалежно культурологічний часопис. – 2002. – № 23. – С. 6-30.
6. Маниліч М.І. Роль ресурсів у формуванні відтворювального потенціалу // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ №2. - Чернівці, 2002. - с. 269-273.
7. Машкова О. В. Просторові аспекти якості життя у сільській місцевості / Ольга Машкова // Географія в інформаційному суспільстві : зб. наук. пр. у 4-х т. – К.: ВГЛ «Обрії», 2008. – Т. 2. – 2008. – С.339-340.
8. Богорад О.Д. Регіональна економіка: Словник-довідник./ НДІ соціально-економічних проблем міста. / Богорад О.Д., Тевелєв О.М., Падалка В.М., Підмогильний М.В. - К.: НДІСЕП., 2004.-346с

9. Словопедия / Економічна енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>.
10. Керещман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів в Україні: теорія і практика: автореф. дис. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Керещман Василь Юрійович; НАДУ при Президентові України. – К., 2005. – 27 с.
11. Мікула Н. Деякі аспекти розвитку міжрегіонального та трансграничного співробітництва у Карпатському регіоні / Мікула Н., Демченко В. // Podnikatel'ske prostredie a regionalne aspekty rozvoja / zb. Studii pod red. P.Kuzmisiin. – Presov: ManaCon. 2003. – С.189-199.
12. Клияненко Б.Т. Влияние территориальной структуры хозяйственного комплекса регионов на динамику ее развития / Клияненко Б.Т. Максимова Т.С. // Вісник Академії економічних наук України – 2004 – № 1 – С. 32-37.
13. Вербівська Л.В. Формування інвестиційної стратегії соціально-економічного розвитку прикордонного регіону / Вербівська Л. // Дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. Чернівецький нац. ун-тет, 2004 р. – С. 87.
14. Мельник В. Політична регіоналістика: предметне поле і теоретико-методологічні основи / Мельник В., Скочиляс Л. // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – 2002. – Вип. 4. – С.132.
15. Топчієв О. Г. Теоретичні основи регіональної економіки / Топчієв О. Г.: Навч. посіб. – К., 1997.
16. Топчієв О. Г. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики : навч.-метод. Посібник / О. Г. Топчієв, Т. М. Безверхнюк, З. В. Тітенко. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.
17. Jacobs, J. (1984) Cities and the wealth of nations: Principles of economic life. New York: Random House.], Джейкобс, підтримуючи Броделя [Braudel, F. (1984). Civilization and capitalism: (Vol. III). New York: Harper & Row.
18. Ohmae, K. (1995). The end of the nation state: The rise of regional economics. New York: Free press.
19. Harris, J. R. (1984). Economics: Invisible, productive, and problem cities. In L. Rodvin & R. M. Hollister (Eds.), Cities of the mind: Images and themes of the city in the social sciences. New York: Plenum
20. Lampard, E. E. The evolving system of cities in the United States: Urbanization and economic development. У праці Н. S. Perloff & L. Wingo, Jr. (Eds), Issues in urban economics. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press; Lampard, E.E. (1955, January).

METHODICAL APPROACHES TO THE DETERMINING OF THE LOCAL ECONOMIC TERRITORIES

Moroz O.V., Ruda L.P.

It was established the methodical approaches of “local economic territories” in the article. The analysis of the different methodical approaches was recognized and determined their regional social-economic peculiarities. The methodology of the regional approaches are proposed according to the author’s opinion. The actuality and significance in the modern conditions of agriculture was grounded.